

Jan Tesař
Co počít ve vlkově břiše

Práce o vytváření struktur
občanské společnosti
z let 1968–1980

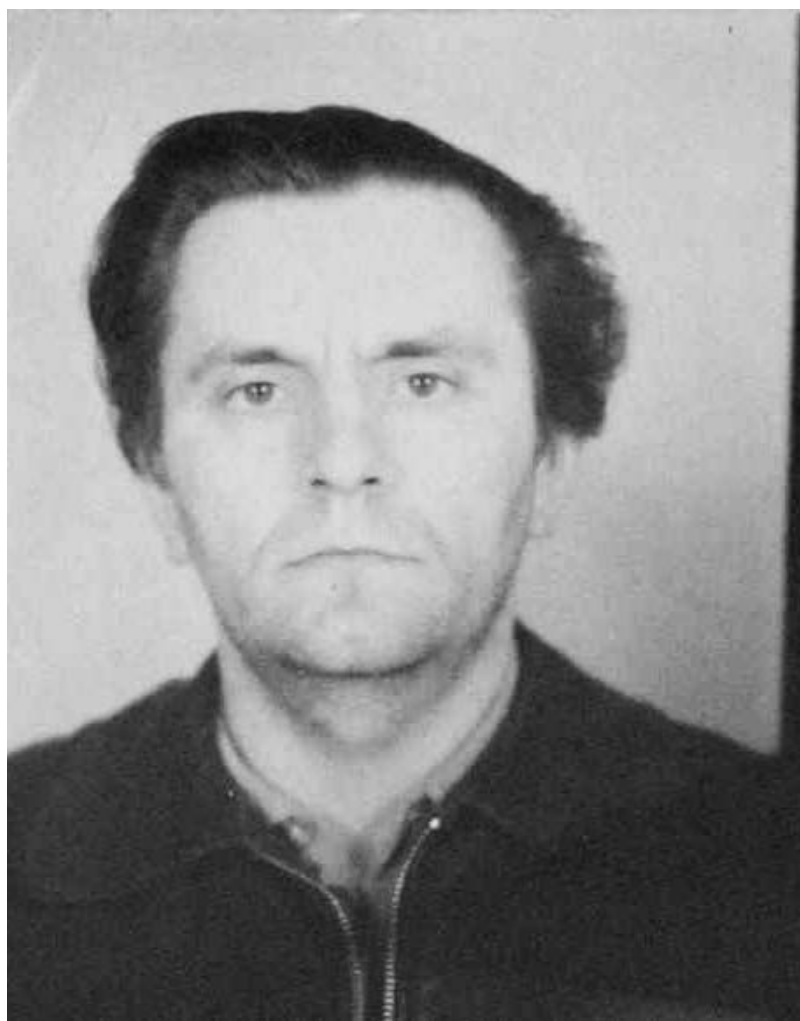
Triáda

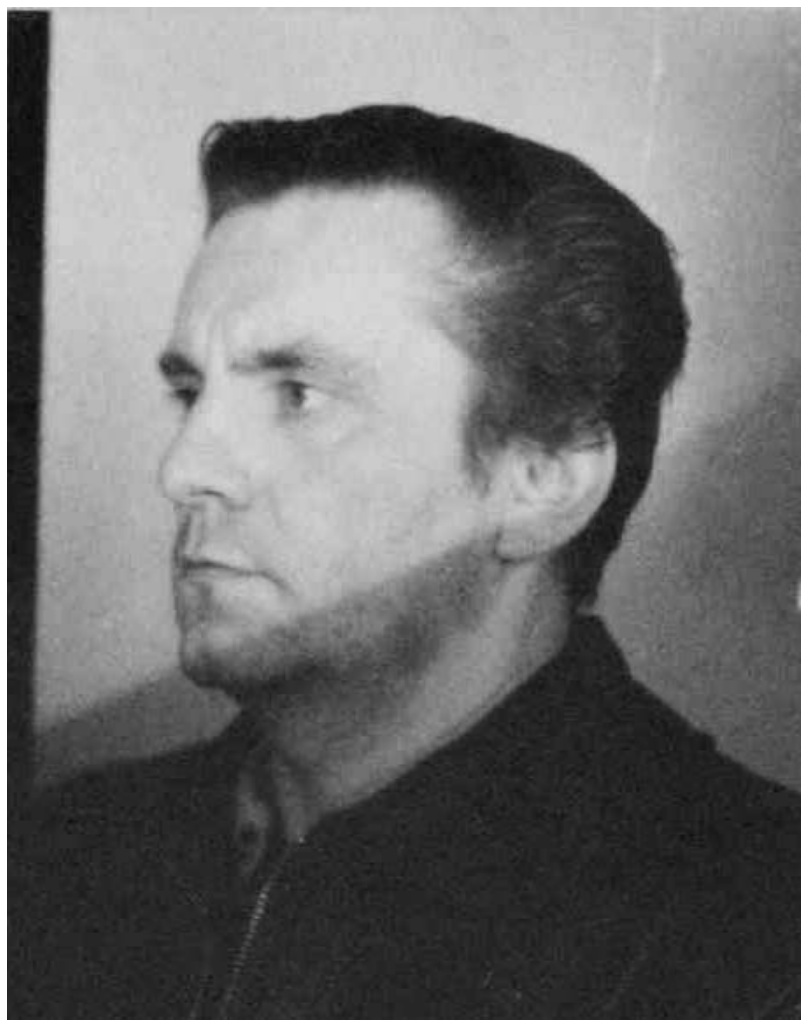
Co počít ve vlkově břiše

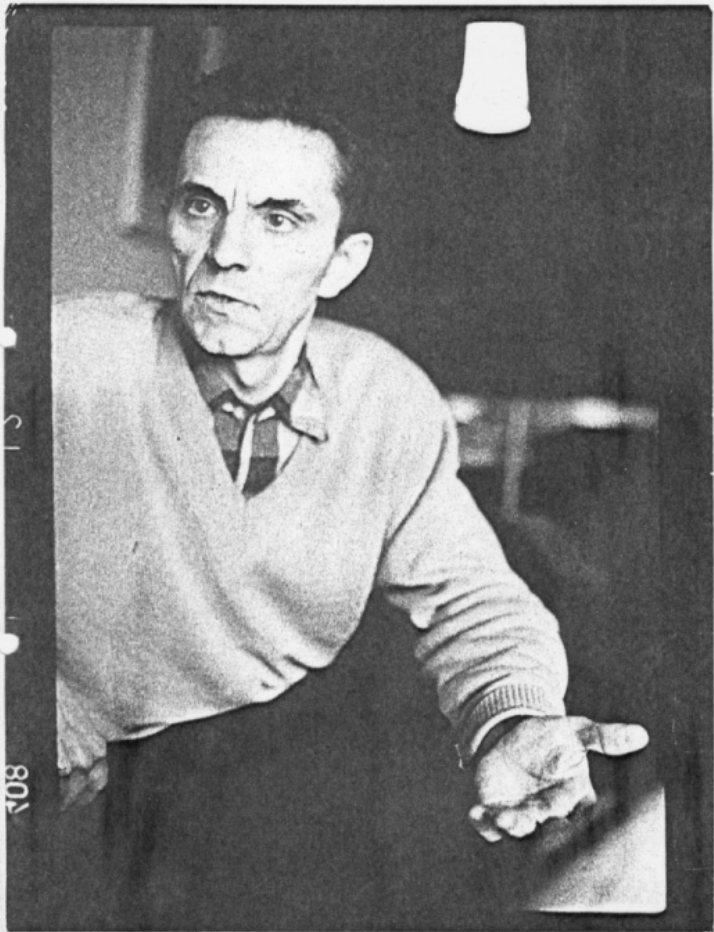

VEZNICE č.1-PRAHA

1970-35

To je par doktor! /van

Jan Tesař
Co počít ve vlkově břiše

Práce o vytváření struktur
občanské společnosti
z let 1968–1980

Triáda

Odborně lektoroval Mgr. Jaroslav Cuhra, Ph.D.

Na s. 6 fotografie s přípisem Ivana Kyncla, který je autorem všech snímků Jana Tesaře bezprostředně po návratu z vězení 15. října 1976 (viz též na s. 140–141).

Texty Jana Tesaře © Anna Koutná, 2018

Ediční poznámka & komentáře © Robert Krumphanzl, 2018

Majitelé práv k fotografiím jsou uvedeni v Soupisu obrazových příloh.

ISBN 978-80-7474-172-2

ISBN (PDF) 978-80-7474-325-2

ISBN (ePub) 978-80-7474-326-9

ISBN (mobi) 978-80-7474-327-6

[Slovo na úvod]

Tento soubor¹ obsahuje vybrané práce z let 1968 až 1980, jejichž společným tématem je vytváření struktur občanské společnosti. To jsem tehdy považoval za cestu (domníval jsem se, že jedinou reálnou) k překonání totalitního systému a zároveň za nejspolehlivější záruku proti nebezpečí, že budoucí demokratická revoluce zrodí totalitarismus nového, dosud neznámého typu.

Tato myšlenka byla východiskem všech mých společenských aktivit v uvedené době. V textech, které zde (nyní poprvé souborně) předkládám veřejné kritice, jsem tuto myšlenku stále prohluboval a zdůvodňoval teoreticky i z historické praxe, a zároveň jsem se pokoušel hledat nejpřístupnější a všeobecně nejsrozumitelnější formy její praktické aplikace. Dnes považuji za vhodné zdůraznit, co jsem považoval za zbytečné příliš zdůrazňovat tenkrát v době samé: že smyslem všech praktických iniciativ, které jsem tehdy podnikl (jak je dokládají zde shromážděné texty a jak to vcelku i konstatují dosud vydané historické práce a některá vyjádření pamětníků²), byl z mého hlediska nejen pragmatický pokrok v dané konkrétní otázce, ale hlavně praktický důkaz o schůdnosti mnou doporučené cesty vyjití z totalitarismu.

Je vcelku přirozené, že takto motivované úsilí (které navíc muselo být provázeno takřka veřejným vyhlášením cílů) se setkalo s odporem, perzekucemi a difamacemi ze strany režimu. Připomeňme v této souvislosti, že represivní instituce „reálsocialistického“ režimu v Husákově období se vyznačovaly (přínejmenším ve špičkách) ne tak brutalitou a masivní represí, jako mimořádně inteligentním výběrem nejúčinnějších prostředků i terčů

¹ Titul jsem si vypůjčil od Zdeňka Vašíčka. Kdysi v roce 1979 nebo 1980 napsal výbornou studii *Co psala Karkulka ve vlkové bříchu*, v níž se zabýval tematikou samizdatových literárních útvarů. Laskavý, nicméně pozorný čtenář snad v mé výpůjčce zpozoruje výrazný prvek polemický – nemyslím s Vašíčkem.

² Z historiků zejména Milan Otáhal, z pamětníků Petr Uhl. Práce Z. Vašíčka je zároveň pokusem o historické hodnocení i svědectvím současníka.

na odstřel³. Jak dokládá můj Podnět ke stížnosti pro porušení zákona, tj. ve skutečnosti formální ohrazení proti rozsudku Nejvyššího soudu (dokument č. 5 tohoto souboru), snažil jsem se i represí využít, učinit z nich implikovaný *fait accompli* oficiálního uznání žádoucích demokratických struktur, v tomto případě „demokratické socialistické opozice“, za jejíhož představitele jsem se ad hoc a bez nějakých skrupulí vyhlásil. Jistěže samozvaně a jistěže jsem již tehdy věděl, že v tom jedním zcela nečesky. V tom mi byl příkladem generál de Gaulle. Mé jednání v čase Vítězného listopadu a po něm dokazuje, že jsem se později nikdy nesnažil využít situace k nějakému *fait accompli* pro své postavení (anebo jen prostou úctou) v českém veřejném životě.

Výsledek mých snah prosadit spontánní vytváření občanských iniciativ byl nepatrný a vlastní základní myšlenka o překonání totalitarismu vytvářením občanské společnosti utrpěla nezdar. V historickém pohledu je výsledek zanedbatelný. Příčinu vidím v tom, že existovaly ještě mnohem vážnější překážky než režimní represe a difamace: návyky, historická zátěž a celková nezpůsobilost československé společnosti, a zejména pak konkrétní tvář českého disidentního ghetta jako součást tohoto širšího problému. Moje snaha byla označována za extremismus, avanturismus, blanquismus atd. Chce-li v tom kdo hledat logiku, nechť se neobrací pro vysvětlení na mne: sám bych mohl pomoci jedině snad při hledání psychologických motivů podobných kritik.⁴

³ Občas tradovaná tvrzení o náhodném výběru obětí a „slepě“ represí patří do pohádek – pak-liže ovšem nejsou motivována alibismem.

⁴ Krátce po Vítězném listopadu, začátkem roku 1990, jsem považoval za nutné veřejně oznámit, že jsem „měl jinou představu“ o demokracii v Československu. Jeden renomovaný český historik (účastník hnutí za reformy šedesátých let, který úplně zalezl na celou dobu Normalizace) se neostýchal, rovněž veřejně, ironizovat toto mé prohlášení přirovnávaje je k postoji historika nad historickými událostmi, které se udály jinak, než on si představoval. Já jsem však nehodnotil „sametový“ převrat a jeho důsledky jako třeba husitství či tažení Garibaldiho, jako historik ex post, nýbrž – na rozdíl od historiků, kteří před Husákem zalezli – jako aktivní účastník, poražený aktivista, jehož poslední virtus je neztotožnit se s vítězem. Tento příběh zde připomínám ne jako osobní, ale jako výmluvný z hlediska českého společenského vědomí. Poukazuji zejména na mimoděčné ztotožnění se onoho historika s novou mocí (protože mocí), které je na úrovni až jakéhosi nezpo-

Ostatně mnohem perfidnější nežli citované nadávky byly insinuace a i zcela otevřené denunce od některých disidentních publicistů, kteří mne veřejně obviňovali, že „vyzývám k porušování platných zákonů“. Je všeobecně známo, že systém tzv. Národní fronty činil jakékoli nezávislé sdružování z hlediska panující moci protizákonným. Snad si dnešní čtenář dokáže představit, jak nesnadně se mi odpovídalo na svéráznou také-pravdu mých kritiků, nechtěl-li jsem popřít samu podstatu toho, co jsem považoval za své poselství, ani si nechtěl hloupě způsobit další mnohaleté odsouzení.

Mnohem významnější nežli tato hořce chutnající osobní vzpomínka je druhý aspekt zmíněné „Velké Pravdy“ mých nelaskavých kritiků, jehož si oni nepovšimli (při jejich vzdělání!): totiž to, že zcela nezávislé, **neglementované** demokratické sdružování a shromažďování bylo rovněž nezákonné (třebaže neporovnatelně méně trestné) za Rakouska, jakož i za demokratické Republiky. (O tom ještě dále.)

Jiná široce sdílená výhrada k mým postojům a návrhům tvrdila, že jsou poplatné mému obdivu k Polsku a Polákům. Také ta byla *pravdivá* – v onom smyslu termínu, jak byl dostupný mým kritikům a jak ho na tomto místě (ironicky) používám i já. Polsko bylo skutečně mou láskou už dávno před roky disentu, ještě za gymnaziálních let. Polský způsob procházení dějinami se vztyčenou hlavou a nezlomenou páteří byl v mých očích hoden nejvyššího obdivu, a jeho zásadní odlišnost od českého bruslení, plazení, plížení a šplhu ho v mých očích vynášela dvojnásob do výšky. Polskou inspiraci svých projektů nikterak nepopírám. Naopak připomenu, že pro ni existuje dosud málo známý doklad: je jím samizdatový časopis z let 1979–1980 Polsko a my. Připravovali jsme ho spolu s dnes již zemřelým Václavem Bendou. Filosofické názory a politické představy jednoho a druhého z nás se navzájem příkře odlišovaly, ale spojoval nás právě obdiv k Polsku, a tudíž i „polské“ představy o svébytnosti partnera, s nímž se spojujeme k zřetelně definovaným cílům. Českému opozičnímu ghettu byly tyto představy stejně vzdálené jako předtím české politice. (Jen mimochodem v této souvislosti

chybnitelného automatismu. Důsledky jsou evidentní. Příčina je jednoduchá, hanba za chování za Normalizace a komplex z ní. Starý český problém!

vzpomínám, jak jsme v roce 1980 překládali úvahy polských autorů, co by bylo třeba činit, aby nebyla budoucí společnost bezbranná proti přívalu násilí, organizovaného zločinu, sprostého sexu bez lásky, kultu síly a sobectví, který ze Západu zaplaví zemi, padne-li komunismus!)

Zpráva o vzniku polského *Výboru na obranu dělníků* (KOR) mne zastihla v ostravském vězení: tamní bachaři mi s lokálněpatriotickou hrdosťí dovolili odbírat Głos ludu. Zpráva o založení KORu byla jedním z nejšťastnějších okamžiků mé kriminální anabáze. Petr Uhl mne ve svých vzpomínkách nazývá „duchovním otcem“ našeho Výboru na obranu nespravedlivě stíhaných (VONS). Vzpomíná na prázdninovou neděli na chatě mé ženy Anny Koutné ve Sněžném-Podlesí, kde jsem přednesl prvý projekt „výboru za vězně“ a získal proň jeho, Annu Šabatovou a Jaroslava Šabatu. Petr Uhl zapomněl dodat, že to byl jen jeden z bodů mého takřka celodenního horlení pro „polskou cestu“, polský vzor. Jedním z dalších bodů mého naléhání byly přímé styky s využitím pohraničních turistických konvencí.

Dalek jsem však toho, abych Uhlovi vyčítal, že neoceníl mé „duchovní otcovství“ schůzek polských a českých disidentů v Krkonoších, které se skončily velkou lečť policií dvou států, parforsním honem na disidenty a Šabatovou fackou policistovi. Jistého „uznání“ se mi totiž za to již dostalo a nemám z něj radost: Po mém příchodu do Londýna v roce 1981 mne Jan Kavan představil jednomu z mozků tamní polské emigrace, Aleksandru Smolarovi, s podotknutím, že já jsem inspirátorem krkonošských schůzek. Smolar se na mne obořil, co že je to za šílenství, výpravy „s bubnem na zajíce“... „A zaplatíte za to šílenství vy, jako vždy za alianci zaplatí slabší spojenec!“ Nevím, zda se mi podařilo Smolara docela přesvědčit, že moje myšlenka **pracovních a důvěrných** styků a přímé spolupráce byla zcela zkarikována, a že **právě proto a jen proto** jsem se já sám krkonošských happeningů, a tedy ani honů nezúčastnil⁵.

⁵ Možná, že tato otázka, která by rozhodně měla budoucí historiky zaujmout, je nepřímo vysvětlena v interview Jana Rumla v [?] ze dne [?]. Ruml se tam velmi kriticky vyjadřuje o neschopnosti, respektive neochotě, ve špičce Charty, cokoli utajit před policií. Doplnil bych k tomu svůj názor, že nejde ani o vědomou službu státní policii, ani o neschopnost podmíněnou intelektuálně, nýbrž o nepřekonatelnou potřebu předvádět se, tj. jistou psychickou úchytku. Protože však toto

To je ostatně můj problém se všemi mými nápady a iniciativami. Poslány do světa se tyto děti nejenže k svému otci nehlásily (což se také od nich nežádalo, už v zájmu sebezáchovném), ale jaksi se v tom divně hloupém, neracionálním světě českého disentu zkazily a zvrátily, buďto zčásti, nebo i docela. Tak například VONS se měl podle mých představ skládat ze dvou složek: veřejně proklamovaného výboru tvořeného „nezavřitelnými“ osobami (jako paní Slánská, Švermová, v té době už i Kriegel, Sekaninová-Čakrtová atd.), které by vydávaly komuniké a měly při tom právo veta, ale neprováděly by samy žádnou praktickou práci dokumentační, podpůrnou atd. – to mělo zůstat na druhé složce, zcela utajené. Taková struktura by jistě byla ztížila práci Státní bezpečnosti. Ale nikdy se mi nepodařilo toto pojetí prosadit, dokonce ani po prvním velkém zatýkání: v té chvíli se na místa „padlých“ hned přihlásil „mladších bratří voj“... Statečně sice, ale podle mne hloupě. A tak dále. Je to tak nepochopitelné, že za těchto okolností jsem se ke svým „dětem“ nechtěl zrovna moc hlásit (jak správně připomíná Petr Uhl)? Podobný, a bohužel ještě dramatictější zvrat utrpěly i jiné iniciativy, kterých jsem byl původcem nebo účastníkem – to zde raději ponechám stranou, aspoň zatím. (Myslím, že ještě nedozrála doba, abychom se vskutku zásadně a do hloubky zamysleli například nad osudem projektů o nezávislém vzdělávání.)

Otázku takzvaného „mechanického napodobování“ polských vzorů můžeme klidně odložit. Například při porovnání KORu a VONSu vidí každý nezúčastněný pozorovatel na první pohled podstatné odlišnosti, založené na respektování odlišné společenské situace jedné a druhé země, jakož i na vědomí **různých priorit** – natolik, že by ani otázka polské inspirace nevznikla, kdybych ji sám důrazně nepřipomínal. Stejně bych mohl pokračovat o každém dalším projektu. Jde tu o něco jiného:

jednání bylo často typické pro styl práce celého chartovního ghetta (jak mi budoucí kritický historik jistě dá za pravdu), jsme tu mj. také před problémem **sociálně** psychologickým. Doufám, že jednou bude jako takový definován a studován. Osobně nemohu než potvrdit, že kritickými jedinci byl jako takový cítěn již v době samé.

Nezávislé sdružování (ba i shromažďování) bylo skutečně reglementováno restriktivním zákonem i za slavných dob československé demokracie – nehovoře už o časech Franze Josefa, které se bohužel podepsaly na české povaze víc než Republika. Spejblové v Chartě mohli být z tohoto hlediska oprávněně vyděšeni, když je někdo strašil „organizací“, tj. implikováním jejich, nedej Bože, příslušnosti k „organizaci“ nedovolené.

A ještě druhou polehčovací okolnost musíme jim přiznat (při jejich vzdělání!): jaké byly jejich znalosti o „polské cestě“? Řečeno obrazně, omezovaly se na představu Poláka vždy volícího cestu beznadějně vzpoury a násilného odporu ve stylu proslulých kavaleristických útoků proti tankům – což je ostatně představa, jejíž vznik může historik určit zcela přesně, totiž německými filmovými týdeníky promítanými koncem roku 1939 v protektorátních kinech Čechům s ještě čerstvým prožitkem Mnichova. Chtěli bychom příliš, kdybychom od takto zmanipulovaných lidí žádali, aby věděli, co byl například „pozitivismus“ po polsky – že to znamenalo cosi jako součet Kramářovy „drobečkové politiky“ a Masarykovy „drobné práce“ násobený (řekněme) velkými ideály Omladiny. Nedalo se rozumně žádat, aby inspirátoři Charty věděli, že například doba nacistické okupace Polska je vyznačena nejen zásadním odmítnutím politické kolaborace („háchovštiny“), dvěma povstáními ve Varšavě a ozbrojeným bojem na celém území okupované země, ale také, ba **především** například úplně regulérní prací univerzity v podzemí (až po státní zkoušky a vydávání diplomů), zkrátka **celým systémem „podzemního státu“**. Což se všechno opíralo o živou zkušenost polského „pozitivismu“ z přelomu století. Zatímco tolerantní franzosefůvský byrokratismus, v podstatě převzatý spolčovacími a shromažďovacími zákony první ČSR, povoloval mnohé, a právě proto dokázal reglementovat vše, vedl carský absolutismus i pruská nacionální arogance Poláky nejen ke vzpouře, ale především ke spontánní společenské sebeorganizaci na svébytném, vpravdě nezávislém poli, bez jakéhokoli státního dohledu, omezování a usměrňování. V tom vidím nejhlubší příčinu neúspěchu většiny snah o aplikování polských příkladů v husákovském Československu.

Reformní hnutí šedesátých let (je zavádějící označovat je za pouze komunistické anebo rozdělovat je na komunistické a nekomunistické) vytvořilo

ve všech oborech společenských věd ovzduší živých tvůrčích diskusí. Byly založeny na hlubokých znalostech a obnovené generační i ideálové kontinuitě a oduševňovala je aktivní a optimistická snaha o reálnou pozitivní změnu a o povznesení jména Československa v celém světě. Každý, kdo měl potom za normalizačních let „možnost“ putovat jako emigrant světem, mi dá za pravdu, že něco podobného tomu, co jsme v tomto ohledu tehdy měli my, bylo nepředstavitelné v učeneckém světě západních univerzit. My historikové jsme se tak scházeli například na půdě historického semináře KU (z iniciativy zejména prof. Gajana), a našich schůzek a zapálených diskusí se účastnili i kolegové generace Werstadtovy. Na půdě kroužku kolem Národního muzea mi bylo dopřáno slyšet i přednášku Jana Slavíka o tom, co chtěl napsat jako další část svého díla, nové koncepce českých dějin, nežli byl odsouzen na čtvrtstoletí; stačil to ještě přednést, ne však již napsat, dřív než odešel na věčnost. Slovenští kolegové nás ještě daleko předčili: na půdě Ústavu dějin KSS (kterou na to dal k dispozici prof. Graca) se scházeli a diskutovali nejen historici, ale i nejpřednější literární vědci, spisovatelé a novináři (Alexander Matuška, Zora Jesenská), a na své schůzky zvali jednak české kolegy, jednak ještě žijící politiky z předúnorových časů (nikoli jen Husáka). A my, čeští i slovenští historikové druhé světové války jsme měli dokonce zcela jedinečnou vymoženost: na koordinaci své práce a svých již naprosto demokratických diskusí jsme měli oficiálně uznaný a vcelku demokratický Výbor, který stál nad polofeudálními ústavy obvyklými pro reálsocialistický vědecký výzkum. Tento Výbor budovali a potom s vyslovenými antistalinskými ideami řídili nezapomenutelní, dnes již zemřelí kolegové jako Josef Novotný, František Janáček či Jiří Doležal, a také Oldřich Janeček, Jan Křen, Václav Kural... Tento Výbor si navíc dokázal najít partnery v ostatních blokových i některých západních státech, takže potom jsme – opakuji, že takřka už úplně demokraticky a přitom bez omezování bohatými „sponzory“ – dohadovali koordinované protistalinské působení již zcela pravidelně v polsko-jugoslávsko-československé trojce, ba dokonce jsme stejně s rozmyslem a organizovaně podporovali i opozičníky sovětské.

Stopy něčeho podobného snad ještě přetrvávaly v prvním období protikonsolidační opozice (v období, řekněme, Šabatově a Hüblově), v letech

1969–1970 – i když jistě ne v realitě, ale přece aspoň v ideálu. Potom přišla Husákova politická ofenziva doprovázená policejní represí let 1971–1972... – A když se pak od počátku roku 1976 pozvolna obnovovala jakási skrytě-viditelná opozice-neopozice, nedalo se o něčem podobném snad ani snít. Nastalo období zabeďněnců – zčásti snad dobře smýšlejících, zčásti jistě placených státní policií.

Nežli ztratíme pár slov o nich, musíme ale podtrhnout okolnost významu zásadnějšího, totiž předpoklad pro nástup omezců: tím bylo naplnění odkazu (jistě složky odkazu) Františka Palackého Dubčkovými dědici. Jak známo, za časů Bachova absolutismu zvolil Otec národa, na rozdíl od „extremistů“, jako byli pastor Bedřich Vilém Košut či lékař Cyril Kampelík, a na rozdíl od kolísavých středňáků jako Havlíček, neúchylný postoj vyznačený potřebou uchovat velké muže pro národ a lepší časy.

Ostatně si myslím, že rozhodnutí skutečných intelektuálních špiček uchovat se národu pro lepší časy mělo, ve srovnání s rozhodnutím buď kolaborovat, anebo zaujmout zásadní opoziční postoj, jednu velikou výhodu: že mohlo být kdykoli a bez katastrofálních následků změněno, a ta změna mohla být dokonce velkou taktickou výhodou. Potenciální československý Sacharov si mohl svobodně volit čas svého vstupu do arény. Jenže Normalizace trvala příliš dlouho, nekonečně dlouho, a s plynoucím časem se ztrácela nejen autorita v národě, ale bohužel také odvaha a sám mravní základ; z taktiky se pomalu, leč jistě stávala demoralizace. V tom vidím ten problém nejzásadnější. Ostatní je jen návazné.

Přenechávám budoucím historikům, aby zjistili a případně se přeli o to, zda na pole uvolněné nejlepšími mozky, které se uchovávaly pro národ a lepší časy, nastoupili hlavně mužové dobře smýšlející, leč pitomí, anebo hlavně agenti StB. S tím jistě souvisí i další otázka, nakolik ten nástup naplánovali ss. Obzina, Piešťák e tutti quanti. K této otázce se nechci vyjadřovat, pouze si neodepřu výraz pohrdání současným historikům, kteří si tuto otázku na dlani jsoucí nepoložili – ať už jim v tom brání služebnost současné moci anebo nedostatek invence.

Sám se jako historik k této otázce vyjádřit nemohu, nevykonal jsem žádný historický výzkum. Jako pamětník mohu konstatovat tři okolnosti:

předně, že mne samého tyto zde výše uvedené otázky, které se samy podávají, bohužel nenapadly již tehdy. (Také já jsem měl své intelektuální meze.) Za druhé, že jsem byl po návratu z vězení a následujícím dlouhém léčení (viz interview pro francouzský tisk, dokument č. 6 tohoto souboru), při prvních praktických kontaktech s kormidelníky Charty v prvních měsících roku 1977, naprosto konsternován poznáním, do jakého mužstva jsem se to dostal. Za vše jiné jeden příklad: moje vůbec první iniciativa pro Chartu upozorňovala na význam sociální otázky. Samozřejmě, že tu jde nejen obecně o mé vědecké přesvědčení i věc mého srdce, ale také znovu konkrétně o příklad polského KORu! V odpověď jsem byl vyzván připravit (spolu s dalšími) návrh prohlášení a na pomoc jsem od chartovního grémia dostal výsledky jakési ankety o sociální otázce zorganizované mezi signatáři. Zosobněné samozvané „svědomí národa“ odpovídalo, o kolik méně měsíčně mu to nese, v porovnání s idyloou roku 1968. (Jaká škoda, že se ten materiál nedostal Rudému právu – volám dnes.) Za třetí, zdálo se mi naprosto nereálné začít (sám a sám) cosi mimo Chartu – a tedy, v totalitním prostředí i myšlení, proti ní. Ostatně, v tomto třetím punktu se nebráním kritice ani vlastní pochybnosti o sobě. Již z několika stran jsem slyšel kritiku, proč jsem to neudělal – občas je vyslovována mezi řádky a někdy i docela otevřeně. První taková kritika byla vyslovena již v době samé, ba nebyla to kritika, ale vybídnutí. Jejím autorem byl technik z mosteckých dolů. Bohužel mne zastihla, když už jsem byl ve Francii...

Počítá se ne to, co snad mohlo být, ale to, co bylo: Namísto demokratického ovzduší diskusí z šedesátých let mne v opozici chartovních let čekalo autoritářství; namísto tvůrčí atmosféry, invence a ohňostroje nápadů v intelektuálním prostředí téměř každé redakce šedesátých let se člověk v chartovním ghettu měl přizpůsobit omezenosti, dogmatismu a doktrinářství; namísto étosu posloužit svému národu a československému státu samozvané rádoby elitářství; namísto dělnosti, kvalifikovanosti a profesionalismu zarážející nevzdělanost (zesílená ještě tím, že tehdy nepřipadalo v úvahu studentstvo). Namísto například diskuse s Tomanem Brodem v Bratislavě o shodných rysech nacismu a komunismu, která tak velice provokovala soudruha Husáka, ale přece přesto pokračovala, jsem o dvanáct

či třináct roků později měl čítat, ba dokonce snad sám kolportovat spisy o tom, jak Kohoutová Jelena pokousala orgána, atd. atp. Navrch na to vše ten slavný filosofický základ chartismu, objev člověka po celý život notoricky konformního k moci i vkusu, že existují hodnoty hodné oběti: Jak se na to mohl dívat člověk, jemuž to matka vštěpovala jako samozřejmost, jako předpoklad pro normální existenci ve světě a soužití s lidmi od chvíle, kdy bral rozum? Jsem ostatně hluboce přesvědčen, že tentýž pocit, třebaže není nikde expressis verbis doložen, měly i tisíce lidí, kteří se doopravdy obětovali v předchozích letech a nemohli potom bez ironie, odstupu a případně pohrdání poslouchat ze západních rozhlasů, jak chartisté kvičí jak podřezávaná podsvinčata, majíce obětovat své telefony, řidičské průkazy, ba někdy dokonce pohodlná zaměstnání.

Věci zkrátka skončily tak, jak ze své povahy skončit musely: závěrečný dokument (č. 23) není pro mne závěrečnou ironickou pointou diktovanou potřebami literární formy, nýbrž podstatným prvkem mého sebevyjádření. Možná, že jednou bude mít i obecnější hodnotu – jako důkaz, že „absurdní reakce na absurdní poměry“ (cituji Miroslava Kusého, který takto charakterizoval Chartu) byla přece jen aspoň občas cítěna jako nenáležitá, nepostačující. Případné úvahy na toto téma přenechávám budoucím historikům bez jakéhokoli plaidoyer na svou obranu. Bylo by v zájmu věci, aby se vyjadřovali (nejen o mně) kvalifikovaněji než například p. Josef Hanzal⁶.

Nejsa si jist kompetencí současných čtenářů nakonec přece jen poznamenávám, co by mělo být samozřejmé při vydávání dvacet let starých textů: dnes ne vždy sdílím do detailu a beze zbytku všechny své tehdejší názory. To se týká zejména soudů o konkrétních osobách – jak také jinak. Myslím, že nemá smysl vždy na to upozorňovat. Moje současné názory konec konců nejsou předmětem edice, kromě toho nikoho nezajímají. Zmiňuji se o tom tudíž jen tam, kde to z nějakých důvodů považuji za potřebné.

Zbývá jen definovat několik obecných edičních zásad. Texty jsou tu vydávány jako historické texty, tj. bez jakýchkoli úprav. Opraví-li snad někdy redakce nakladatelství původní pravopis, doufám, že to vyznačí ve speciální

⁶ Viz dále poznámky v dokumentu 1.

vydavatelské poznámce. Jako vždy při edici samizdatu je tu problém, co bereme za základ pro edici. Moje texty rozhodně nebyly mnohokrát opisovány. (Například ústrky způsobené Pavlu Kohoutovi vystěhováním z bytu na Hradě byly mezi chartovním lidem i v samizdatových pisárnách nesrovnatelně populárnější než mé úvahy.) Nicméně je možné, že někdy někdo opsal můj text bez mého vědomí a ten text že se pak dostal do kteréhosi archivu. Chyby při samizdatovém opisování byly běžné. Konstatujme tedy, že zde jsou zveřejňovány autentické autorské texty **bez jakýchkoli pozdějších úprav** [s výjimkou napravení několika málo zjevných stylistických neobratností, které jsou zaznamenány v komentářích,] podle originálů ze sbírky zvané Collection Tesar v Bibliothèque de documentation et d'information contemporaine University Paris X – Nanterre (v dalším jen NANTERRE). V některých případech tu jsou zřetelné písarské chyby. V takovém případě vyznačujeme na příslušném místě poznámku a v ní doplňujeme správné znění podle jiného exempláře, je-li k dispozici. Pokud ne, ponechávám na čtenáři, aby si domyslí sám, co jsem chtěl tehdy říci.

J. T. [asi 2001]

Projev na shromáždění pražských historiků
dne 26. června 1968
(stenografický záznam autorizovaný v červnu 1968)
a usnesení tohoto shromáždění